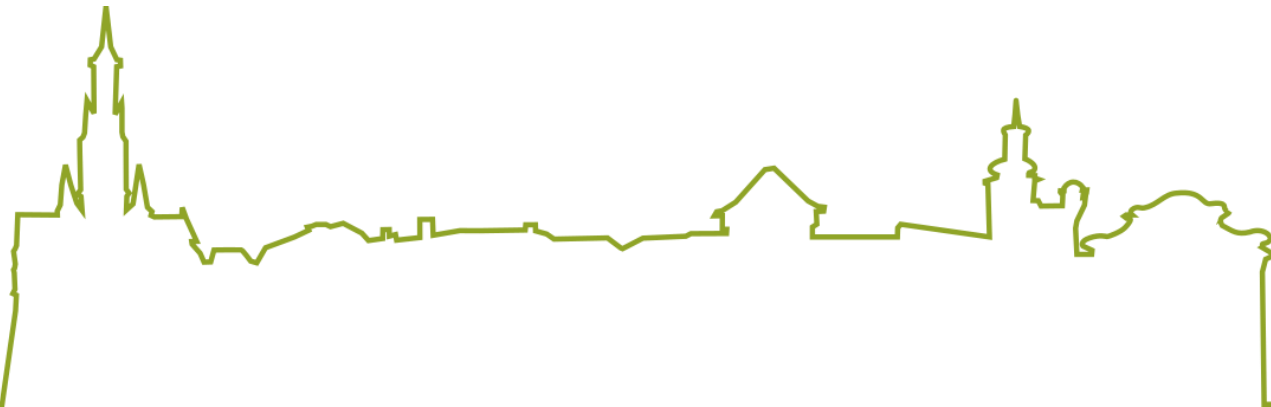

Kisvárosi gazdaságok válságállósága a COVID-járvány első hullámában

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG XX. VÁNDORGYŰLÉSE
Tér és állam
Budapest, NKA
2022. október 6–7.

Dr. Pirisi Gábor

egyetemi docens, PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet, Társadalomföldrajzi és
Urbanisztikai Tanszék

Kisváros, stabilitás, válság

- Párhuzamos, de ellentétes kisváros-narratívák:
 - ❑ Kisváros-szkeptikus
 - ❑ Kisváros-romantikus
- Közös pont: a **kisvárosi stabilitás**
- A **biztonság** a kisvárosok önképének, identitásának meghatározó része.
- A biztonságot fenyegető krízisek a kisvárosi identitás alapvető elemeit kezdik ki
- Kisvárosaink fejlődésében az utóbbi két évtizedben eltérő **modellek** írhatók le.
- ❑ Mennyire bizonyultak reziliensnek az eltérő kisvárosi modellek a COVID járvány teremtette válság kapcsán?
- ❑ Milyen tapasztalatok vonhatók le ennek kapcsán a kisvárosok válságállóságával általában?

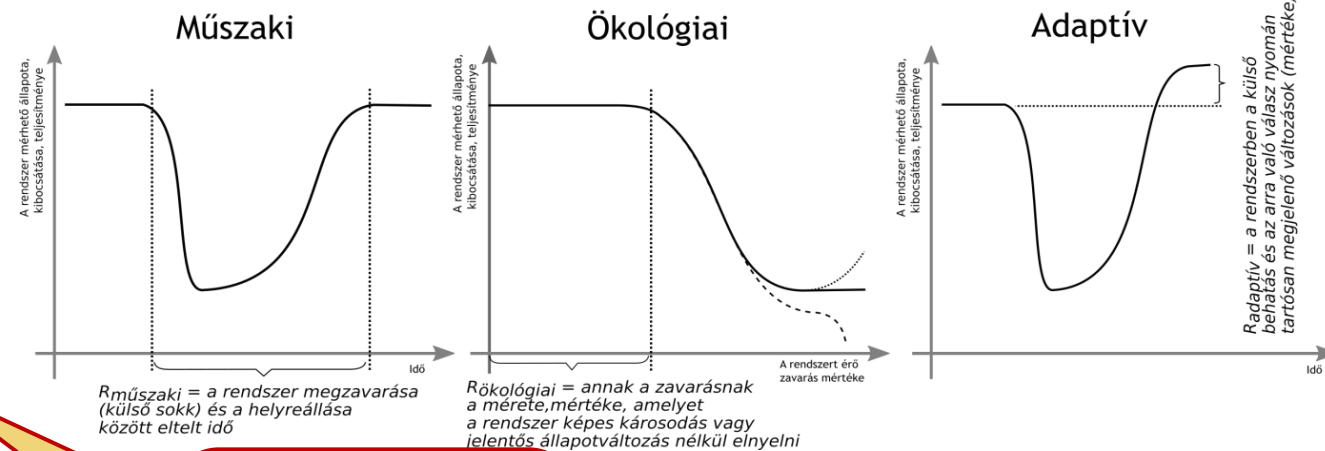

Georg Scholz: *Badische Kleinstadt bei Tage* (1922)

Válság, sérülékenység és reziliencia

- ▶ A reziliencia és a sérülékenység (vulnerabilitás) nem egymással szembe fordított fogalmak

Elsősorban ökológiai reziliencia

Magas reziliencia, alacsony vulnerabilitás
Redundáns alrendszerekkel jellemezhető, alacsony függésű, erős belső kohéziójú rendszer

Magas reziliencia, magas vulnerabilitás
Hálózatokba ágyazott, specializált, sok erőforrással rendelkező rendszerek

alacsony reziliencia, alacsony vulnerabilitás
Jellemzően izolált, csekély erőforrással rendelkező rendszerek

alacsony reziliencia, magas vulnerabilitás
Függő helyzetben lévő, csekély saját erőforrással rendelkező rendszerek

Némi ökológiai reziliencia

Elsősorban adaptív vagy műszaki reziliencia

...t mutatja egy rendszer, akkor,

...khatás ellenére képes rendszerszerű fenntartani, a sokkhatást „elnyelni”

- ▶ Képes a sokkhatás után gyorsan újraindulni, működését helyreállítani (visszapattanás)
- ▶ Képes a külső hatáshoz alkalmazkodni, a krízisből tanulni, a működését magasabb szinten folytatni (transzformációs)

Mi a reziliencia a kisvárosok szintjén?

Mit jelenthet a kisvárosok szintjén a reziliencia?

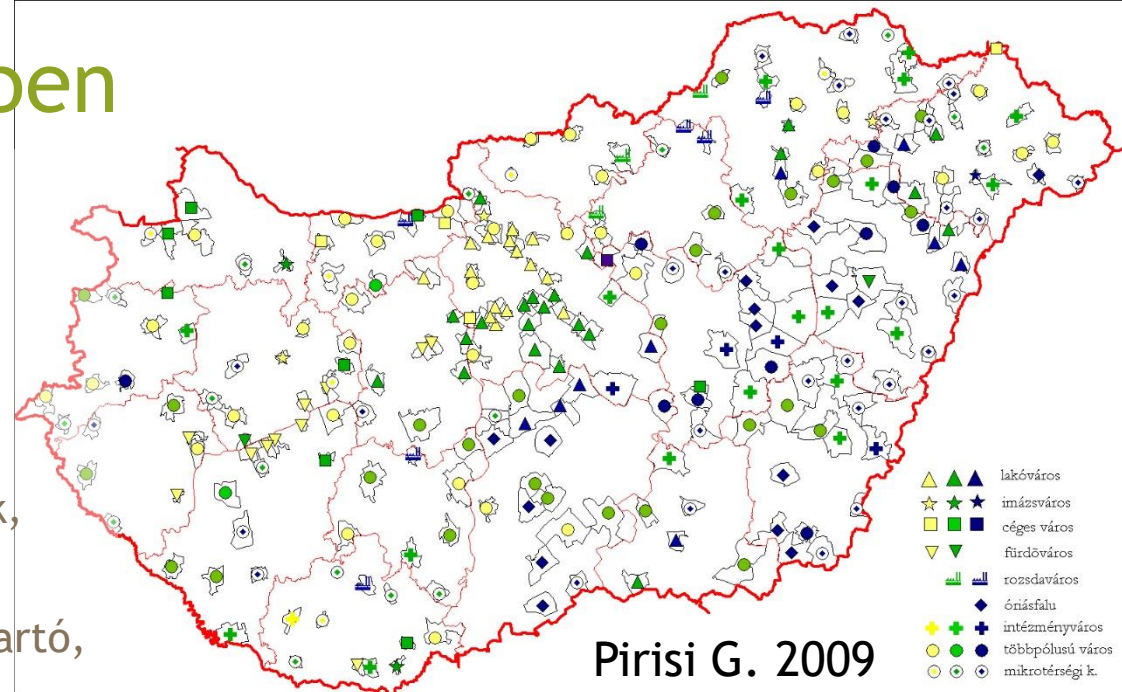
- ▶ Hegedüs Judit, 2020: Város Rugalmassági Index (CRI) - gazdasági, társadalmi és környezeti komponensek mint egy képességet meghatározó elemek (középvárosokra alkalmazott vizsgálat)
- ▶ Pirisi G. 2019: a reziliencia szempontjából döntő a diverzitás, kohézió és autonómia megfelelő szintje a települési közösség gazdasági, szociális és politikai szférájában

Egy reziliens kisváros lehetséges modellje

		A rezilienciát kialakító legfontosabb faktorok		
		Diverzitás	Kohézió	Autonómia
A helyi társadalom tértermelésének egyes aspektusai	A társadalmi struktúrák és reciprocitáson alapuló viszonyok	Sokszínűség, heterogén szerkezet a társadalom különböző metszeteiben (kor-, státusz-, etnikai és vallási tagoltság, szubkulturális és életmód-csoportok)	Erős kötődés a helyi közösséghez (identitás), magas szintű társadalmi tőke (bizalom), integráció: kirekesztés és a kizáródás hiánya	Önszervezettség , jelentős számú alulról jövő kezdeményezés és nonprofit szervezet jelenléte, működése
	A gazdasági aktivitás és piaci viszonyok	A gazdasági szereplők méretbeli és ágazati sokszínűsége	Helyi kötődésű vállalkozások jelenléte és társadalmi szerepvállalása	A gazdasági aktivitás erőforrásainak helyi rendelkezésre állása, helyi piacok működése, lokális termelési láncok és piaci kapcsolatok
	A politikai aktivitás és hatalmi viszonyok	Értékpluralizmus, különböző csoportok részvétele a döntéshozatali mechanizmusokban, a kisebbségi vélemények artikulálásának lehetőségei	Érdekegyeztetési mechanizmusok működése, együttműködés a különböző csoportok között az alapvető stratégiai célok kapcsán	A helyi ügyeket érintő stratégia-alkotás és döntéshozatal széleskörű szabadsága

Típusok és modellek a kisvárosi körben

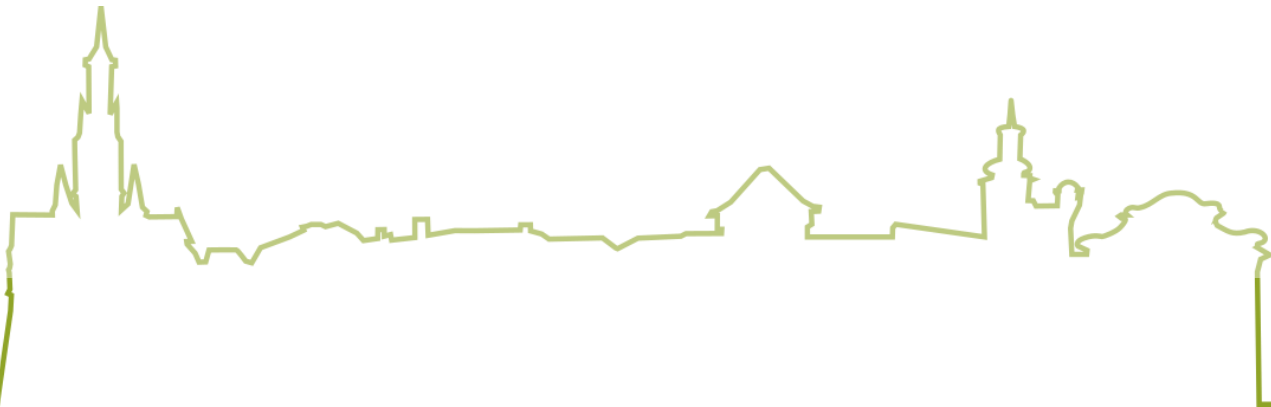
- ▶ A kisvárosokat érintő típusalkotás hagyományai a magyar településföldrajzban
 - ▶ Történeti-funkcionális típusok: Beluszky Pál (tradicionális-szolgáltató, mezővárosi gyökerű, speciális...)
 - ▶ Történeti-társadalmi típusok: Bánlaky Pál (dinamikus városok, „múlton merengő” városok, megkopott városok, csinált városok, felfújtt városok...)
 - ▶ Funkcionális-dinamikai típusok: Pirisi G. (lakó, intézményfenntartó, céges, fürdő, imázs...)
- ▶ A típusalkotás korlátai: átfedő szempontok, nagyon sok, kevésbé prototipikus elem, módszertani keveredés
- ▶ Fejlődési modellekre fókuszáló megközelítés
 - ▶ Nem kell és lehet minden elemet besorolni
 - ▶ Történetileg dinamikus, az egyes városok képesek (lehetnek) a modellváltásra
 - ▶ Aktívan alakítható, a településfejlesztés stratégiai döntései képesek formálni

- ▶ Kisvárosi fejlődési modellek az ezredforduló után
 - ▶ Globalizált (globálisan integrált)
 - ▶ Konzervált gazdaság szerkezetű
 - ▶ Intézményfenntartó
 - ▶ Szuburbán
 - ▶ Agglomerációs

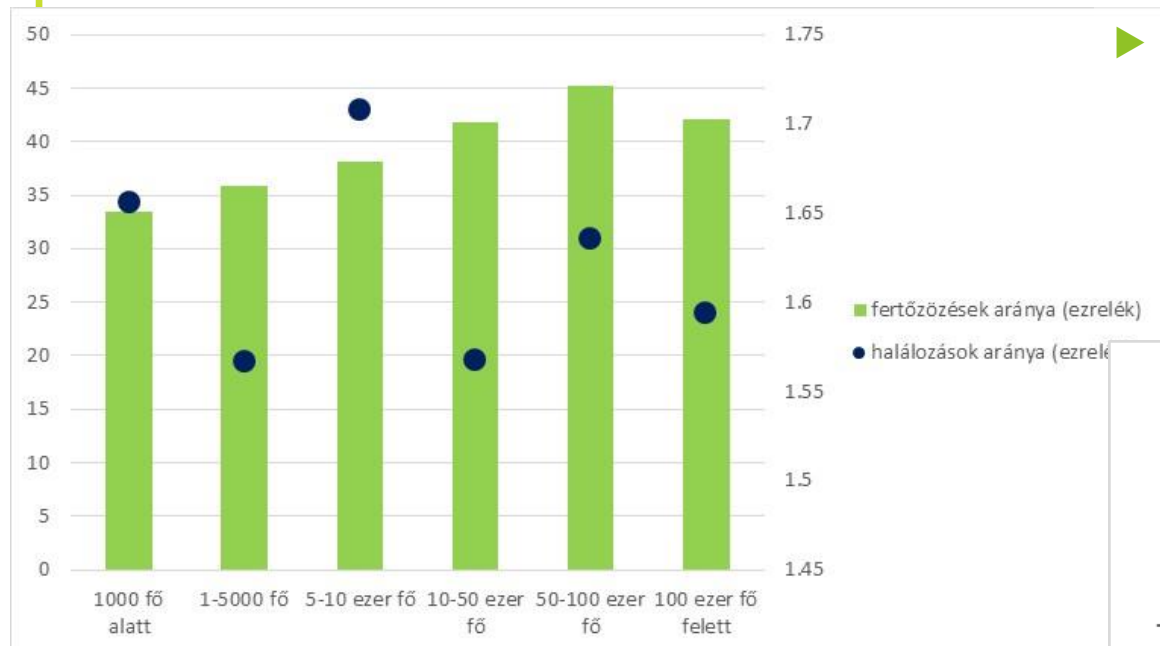
Módszertani megjegyzések

- ▶ Kisvárosok a kutatásban:
 - ▶ Minden nem megyei jogú város
 - ▶ Összesen 290-et tartunk besorolhatónak az öt modell valamelyikébe
- ▶ Covid adatok: ismert limitációk
- ▶ A covid gazdasági hatásainak vizsgálatára: OPTEN adatbázis
 - ▶ Székhelytelepüléshez kapcsolt vállalati adatok
 - ▶ Árbevétel, export-árbevétel, statisztikai létszám, 2019; 2020
 - ▶ Nem kezeli a telephelyi problémákat
 - ▶ Csak az 5 fő feletti vállalkozások adataival dolgoztunk

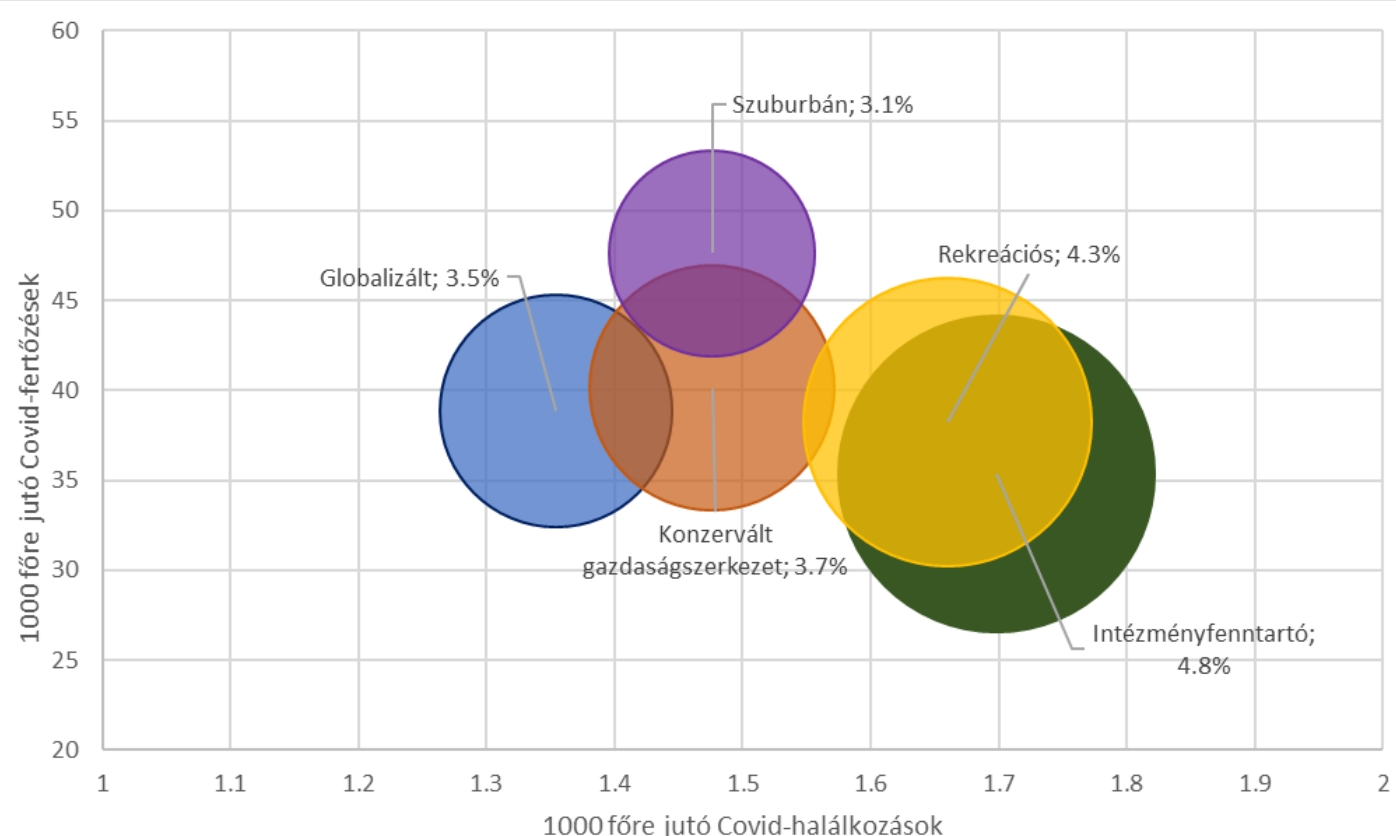

Kisvárosok és Covid - a biztonság illúziója?

- ▶ A biztonság a kisvárosokhoz kapcsolt fontos attribútum
- ▶ A járvány idején a nagyvárosokhoz fokozott kockázatok kapcsolódtak a kommunikációban
- ▶ Ezek hazai adatokkal nem igazán támaszthatók alá

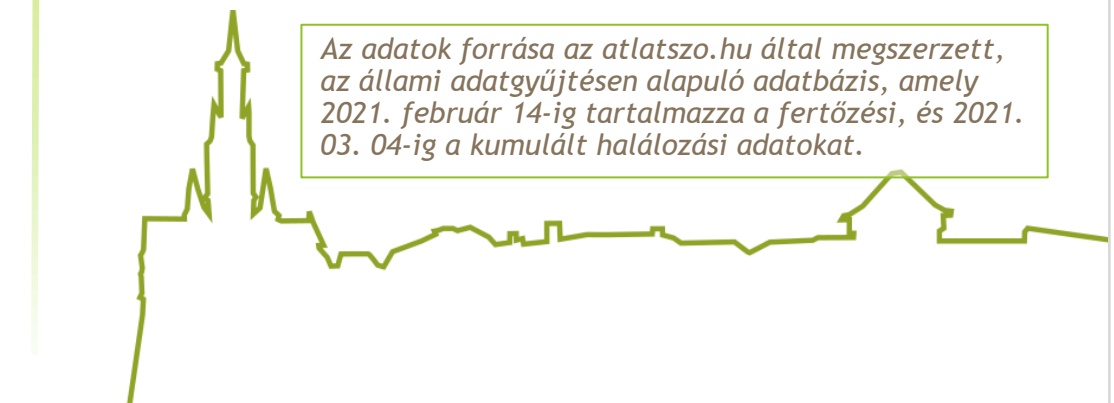

Ezer főre jutó fertőzések, halálozások és halálozási ráta a különböző fejlődési modellt képviselő kisvárosokban

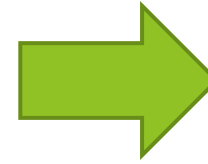
Fertőzések és halálozások aránya az egyes települési méretkategóriákban (kumulált értékek, 2021. márciusig)

Az adatok forrása az atlatszo.hu által megszerzett, az állami adatgyűjtésen alapuló adatbázis, amely 2021. február 14-ig tartalmazza a fertőzési, és 2021. 03. 04-ig a kumulált halálozási adatokat.

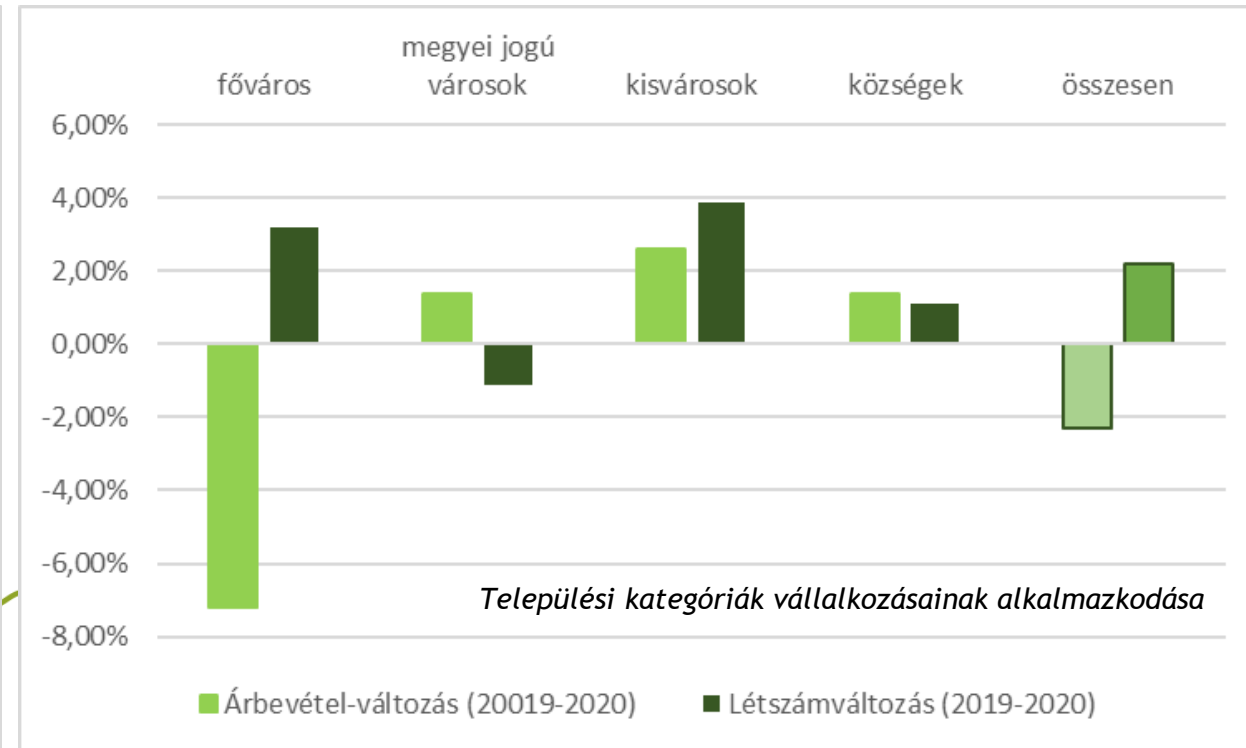
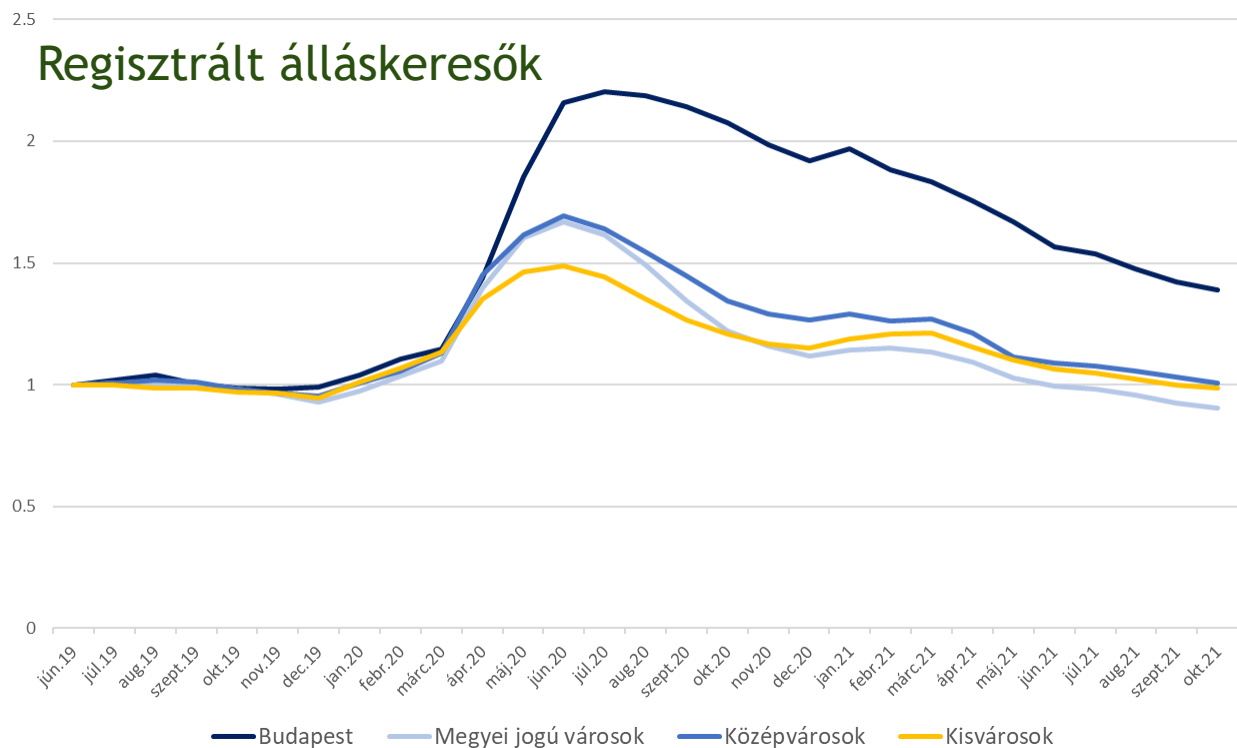
A kisvárosi gazdaságok válságállósága

- ▶ A közvetlen hatások tekintetében: jelentős reziliencia, Munkanélküliség nem ugrott meg és gyorsan visszatért
 - ▶ Kevés vállalkozást adtak fel végleg
 - ▶ Gyors visszatérés a (némileg torzult) normalitáshoz
 - ▶ Első hullám: társadalmi kohézió, szolidaritás példái

- ▶ Elsősorban az „elnyelő” és a „gyors visszapattanási” képességek látszódnak - az adaptív reakció nem annyira

Regisztrált álláskeresők

Kiemelkedően jól teljesítő ágazatok 2020-ban (országos)

- ▶ *legalább 20%-os árbevétel-növekedés*
- ▶ *Csak az országszerte legalább 1000 fős statisztikai létszámot elérő ágazatok*

Főtevékenység	Kisvárosi cégek részesedése		Árbevétel változása 2019-20)		Statisztikai létszám (2020)	
	Vállalkozások száma	Árbevétel (2019)	Kisvárosok	Ország össz.	Kisvárosok	Ország össz.
Akkumulátor, szárazelem gyártása	70,0%	99,8%	1,124	2,595	30792	30816
Villamos háztartási készülék kiskereskedelme	38,5%	8,2%	1,388	2,135	428	3374
Egyéb szálláshely-szolgáltatás	22,2%	13,8%	0,835	1,595	211	1123
Gyógyászati termék kiskereskedelme	19,6%	7,2%	0,923	1,500	230	1480
Piac-, közvélemény-kutatás	9,4%	1,3%	2,219	1,498	43	1471
Ipari gép, berendezés üzembe helyezése	24,4%	21,5%	0,668	1,483	1132	4159
Biotechnológiai kutatás, fejlesztés	26,7%	10,5%	1,174	1,451	280	1091
Csomagküldő, internetes kiskereskedelem	22,4%	13,5%	1,220	1,356	663	3927
Kerámia szigetelő gyártása	100,0%	100,0%	1,350	1,350	1788	1788
Egyéb postai, futárpostai tevékenység	21,1%	7,6%	1,449	1,320	1076	5144
Gépi meghajtású hordozható kézi szerszámgyártás	50,0%	4,9%	n.a.	1,285	153	2963
Egyéb szoftverkiadás	8,5%	27,1%	1,010	1,278	153	4426
Készétel gyártása	20,0%	12,4%	1,265	1,261	153	1010
Egyéb élelmiszer-kiskereskedelem	23,3%	28,6%	1,248	1,259	523	1864
Egyéb természettudományi, műszaki kutatás, fejlesztés	16,0%	7,0%	1,010	1,259	1225	11819
Tisztítószer gyártása	21,1%	6,3%	1,244	1,255	189	1961
Testápolási cikk gyártása	34,3%	45,4%	1,144	1,252	632	1201
Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme	11,4%	12,2%	1,024	1,248	473	3571
Napilapkiadás	0,0%	0,0%	n.a.	1,242	0	2684
Vezeték nélküli távközlés	32,7%	38,3%	1,083	1,231	2006	7327
Egyéb épületgépészeti szerelés	25,7%	20,2%	1,119	1,212	1868	7713
Munkaruházat gyártása	30,9%	33,7%	1,071	1,209	827	1520
Egyéb humán-egészségügyi ellátás	23,4%	10,8%	1,038	1,209	1143	5384
Gázkereskedelem	21,4%	1,5%	n.a.	1,203	178	1288

Samsung, Göd (497 MD), Jász-Plasztik Jászberény, (100 MD)

Ibiden, Dunavarsány, 100 MD - dieselmotorok kerámia szűrői

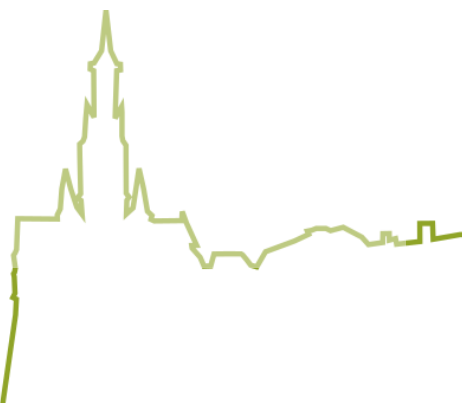
Telenor, Törökbálint

Kiemelkedően rosszul teljesítő ágazatok 2020-ban (országos)

▶ *legalább 20%-os árbevétel-csökkenés*

▶ *Csak az országszerte legalább 1000 fős statisztikai létszámot elérő ágazatok*

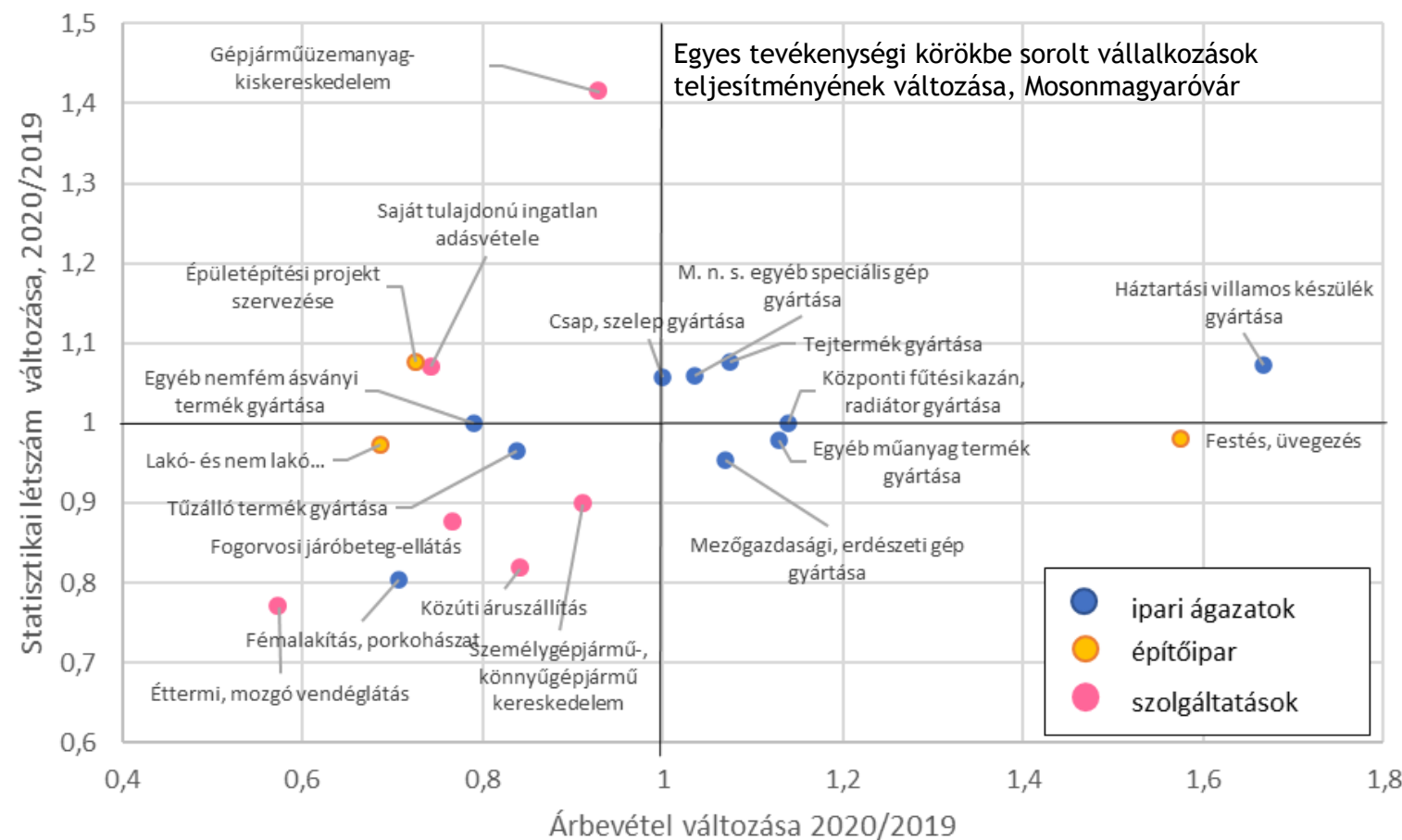
Főtevékenység	Kisvárosi cégek részesedése		Árbevétel változása 2019-20)		Statisztikai létszám (2020)	
	Vállalkozások száma	Árbevétel (2019)	Kisvárosok	Ország össz.	Kisvárosok	Ország össz.
M. n. s. egyéb szárazföldi személyszállítás	37,7%	35,0%	0,93	0,79	1680	6049
Üdülési, egyéb átmeneti szálláshelyszolgáltatás	21,1%	18,8%	0,79	0,78	230	1020
Háztartási kerámia gyártása	23,1%	59,2%	0,79	0,78	675	1046
Használati bolti kiskereskedelme	26,0%	9,0%	0,81	0,78	162	1227
Éttermi, mozgó vendéglátás	26,6%	18,6%	0,84	0,78	12012	53441
Könyv-kiskereskedelem	18,8%	3,8%	0,91	0,78	74	1252
Üzem-, tüzelőanyag nagykereskedelme	43,6%	1,0%	0,93	0,78	302	4330
Italszolgáltatás	26,5%	22,2%	0,96	0,77	629	2642
Múzeumi tevékenység	38,7%	61,9%	0,84	0,75	551	1125
Kőolaj -feldolgozás	16,7%	0,1%	1,00	0,73	26	5033
M. n. s. egyéb közösségi, társadalmi tevékenység	23,0%	16,7%	0,73	0,73	547	4014
Helyközi vasúti személyszállítás	0,0%	0,0%	n.a.	0,72	0	15827
Sportlétesítmény működtetése	41,4%	21,7%	0,72	0,71	704	1880
Táskafélék, szíjzárak gyártása	37,5%	2,5%	0,77	0,71	221	3599
Egyéb m. n. s feldolgozóipari tevékenység	44,4%	38,5%	0,81	0,71	1137	2190
M. n. s. egyéb szórakoztatás, szabadidős tevékenység	32,6%	34,6%	0,66	0,64	1166	2492
Történelmi hely, építmény, egyéb látványosság működtetése	13,3%	3,6%	0,44	0,58	35	1194
Fizikai közérzetet javító szolgáltatás	26,1%	44,9%	0,61	0,54	2168	4824
Konferencia, kereskedelmi bemutató szervezése	16,3%	12,8%	0,92	0,52	368	2432
Szállodai szolgáltatás	31,8%	28,8%	0,66	0,46	5766	20103
Előadó-művészet	14,8%	5,1%	0,56	0,33	313	5266
Légi személyszállítás	12,5%	0,4%	1,53	0,30	51	3736
Elektronikus háztartási cikk nagykereskedelme	28,7%	23,8%	1,16	0,29	597	5519
Utazásszervezés	9,2%	4,2%	0,19	0,24	153	2291
Biztosítási ügynöki, brókeri tevékenység	14,9%	3,9%	1,08	0,20	124	1531

Jellegzetes kisvárosi ágazatok teljesítményének változása

- ▶ Csak az 5000 fő feletti kisvárosi statisztikai létszámú ágazatok

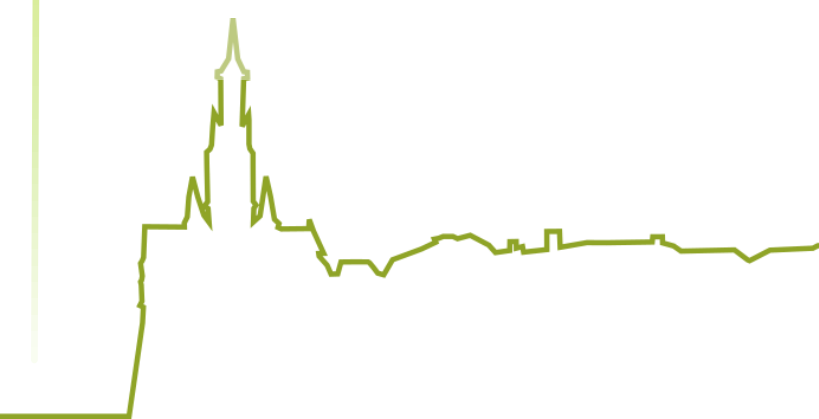
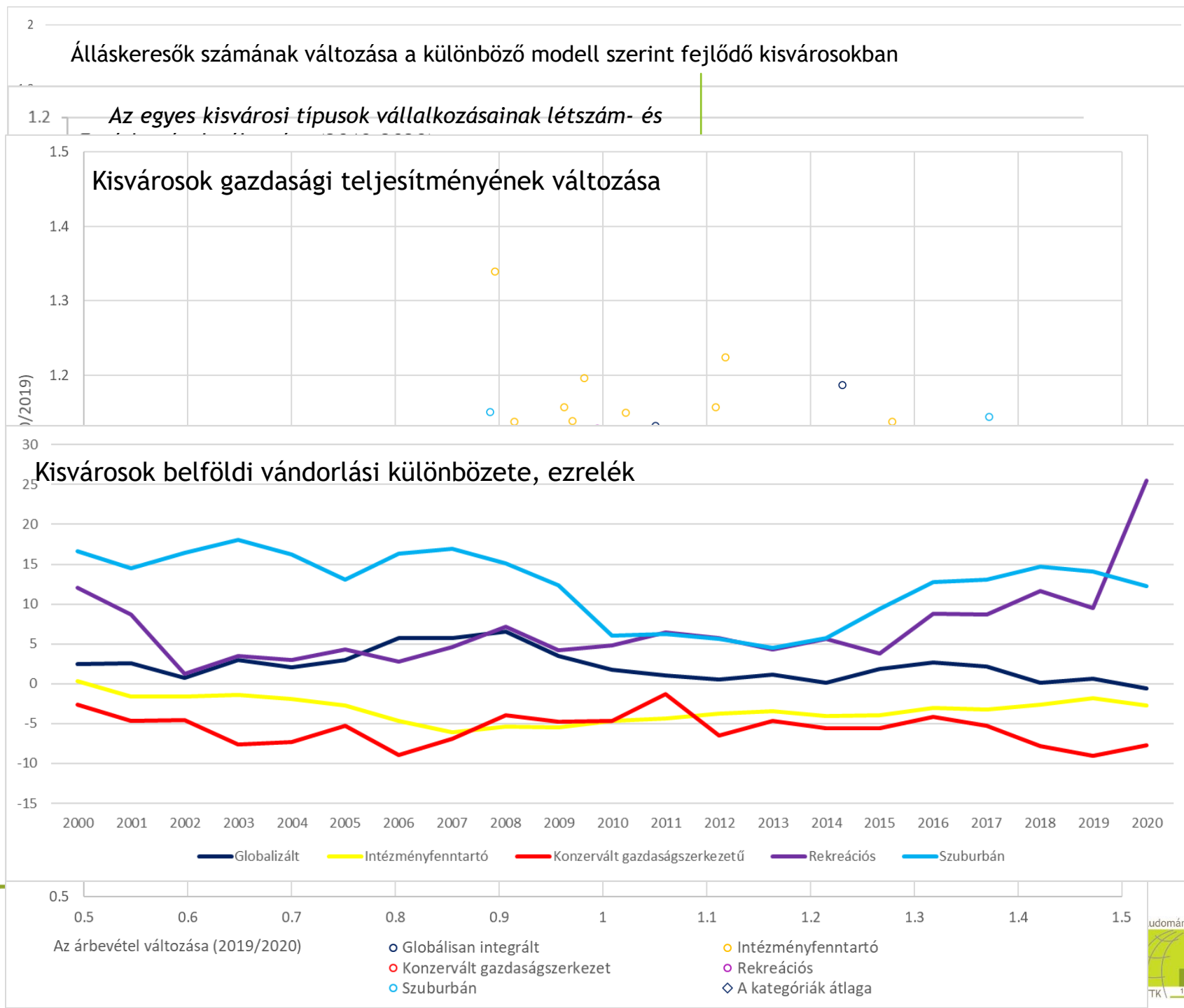
Főtevékenység	Kisvárosi cégek részese		Árbevétel változása 2019-20)		Statisztikai létszám (2020)	
	Vállalkozások száma	Árbevétel (2019)	Kisvárosok	Ország össz.	Kisvárosok	Ország össz.
Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem	32,7%	59,7%	1,06	1,09	49245	81857
Akkumulátor, szárazelem gyártása	70,0%	99,8%	2,60	2,60	30792	30816
Elektronikai alkatrész gyártása	41,9%	37,6%	0,95	1,03	16804	32115
Közúti áruszállítás	32,1%	30,3%	1,03	0,99	15545	51037
Lakó- és nem lakó épület építése	30,0%	20,5%	0,99	1,00	15478	52172

7,3%	0,85	0,93	15359	45494
3,6%	0,84	0,78	12012	53441
0,2%	0,94	0,99	10388	25765
5,6%	0,90	0,98	9441	25950
2,5%	1,00	1,00	8274	17960
0,0%	1,03	1,05	7565	25300
0,6%	0,96	0,98	7128	9542
4,6%	1,14	1,12	7096	21605
3,0%	0,96	0,95	6940	7667
0,0%	1,01	1,00	6916	19571
0,9%	0,96	0,98	6037	10349
0,0%	0,88	0,94	6017	16468
3,8%	0,66	0,46	5766	20103
3,1%	1,10	1,11	5159	16421
2,6%	0,98	0,95	5114	9488

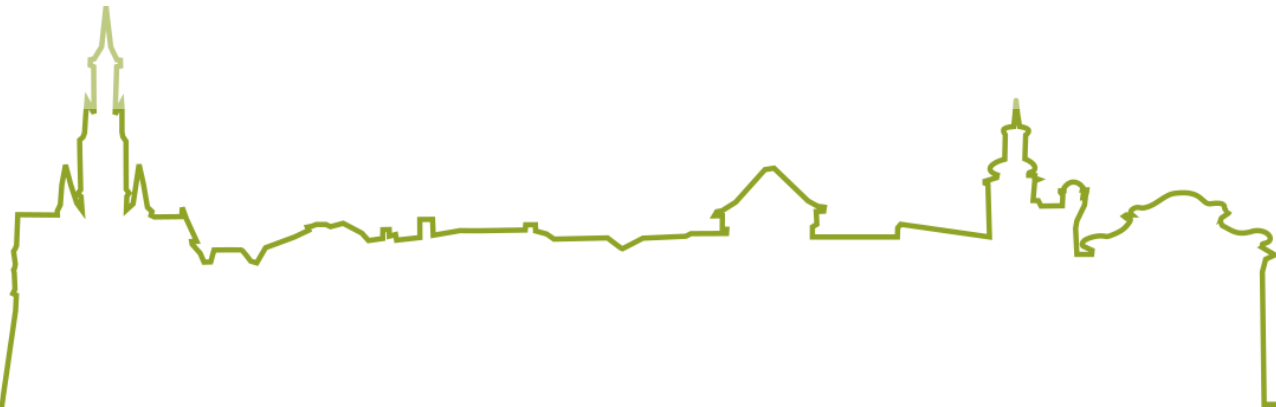
Az egyes fejlődési modellek eltérő teljesítménye

- ▶ A gazdasági teljesítmény stabilitásának záloga a globalizáltság
- ▶ A kisvárosok típusai közötti szakadék gazdasági teljesítmény, hatékonyság tekintetében csak nőtt a covid első éve alatt

Konklúziók?

- ▶ A kisvárosok sokkal nagyobb rezilienciát mutatnak, mint az várható volt
- ▶ Rezilienciájuk azonban jelentős részben külső tényezőkön múlott - a gazdasági rezilienciát a globális bekapcsoltság jelentősen segítette
- ▶ A helyi gazdaság stabilitásának másik forrása a tercier ágazatok viszonylag alacsony általános súlya (feldolgozó- és élelmiszeripari stabilitás)
- ▶ Az adaptáció, alkalmazkodás és a továbbfejlődés jelei kevésbé látszanak egyelőre
- ▶ A covid-válság kezelésének eredményeit az új, nagyobb válsághullám elmoshatja

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

